

Spatje, good old fellow, scheepshond, en blijkbaar in manieren — petje-drager, pijpje-smoker — 'n zeebonk ook, bij de schipbreuk van een Russischen schoener, op de Haaks gestrand, nadat alle leden der equipage gered waren, aan land gezwommen op Texel.

links: Scheepshond Sinbad met zijn 'fellow crewmen' aan boord van de *Campbell* in 1943. (foto: U.S. Naval Insitute.)

boven: Scheepshond Spatje kreeg aandacht in het tijdschrift *Revue der Sporten*: Alle leden van de equipage van een Russische schoener werden gered, behalve Spatje, die toen zelf maar naar land is gezwommen op Texel. Met pet en pijp werd hij als 'good old fellow' gefotografeerd. (Bron: *Revue der Sporten*, 17-5-1916)

Scheepshonden (deel 1)

Al eeuwenlang varen honden mee aan boord van schepen. Meestal beleven ze hun avonturen anoniem. Soms zijn het heldendaden en in het ergste geval dienen ze een uitgeputte bemanning ook na hun dood nog — als proviand. We duiken in de geschiedenis en maken kennis met (ooit) bekende scheepshonden.

Door: **Simon Schermerhorn**

In de steentijd, achtduizend jaar geleden, ging de mens al vriendschappelijk om met honden. In oude culturen, zoals bij de Egyptenaren, stond het dier in hoog aanzien, honden gingen zelfs mee in het graf. Het is van alle tijden dat honden meegenomen werden op schepen. Aan boord kregen de scheepshonden diverse taken: waken over bemanning en lading, maar ook als bestrijder van ratten en muizen, die anders aan boord grote schade konden opleveren. In oorlogstijd werd de scheepshond beschouwd als een mascotte, die het schip beschermde. Onder die heldhaftige scheepshonden is er zelfs een die waarschijnlijk het leven van de hele bemanning wist te redden met zijn bovenmenselijke zintuigen. Maar de rol van de hond is enorm veranderd. Van waak-, ketting- of trekhond naar vooral een gezelschapsdier. De scheepshond spreekt tot de verbeelding, gezien de opvallende en veelvuldige aanwezigheid in boeken en diverse strips.

Rauw verslonden

Het aantal bronnen is dus groot en een bloemlezing daaruit levert allerlei verhalen op. Een gruwelijk verhaal vonden we terug in de *Vriesche Courant* van 6-1-1807. Kapitein Dahlström was met de Zweedse *Kofaren* in november 1806 onderweg naar Hull met een lading balken. Vanwege ernstige lekkage liet hij de masten kappen; het schip dreef nog op zijn lading. De negenkoppige bemanning, zonder water en proviand, was ten einde raad: 'Den vierden dag doodde men de Scheepshond, die, in portien gedeeld, het eenige Voedzel uitmaakte, en raauw verslonden wierd'.

Hetzelfde lot onderging, honderd jaar later nog, de scheepshond van het barkschip *Eva* op reis van Montevideo naar Le Havre, waar de scheepskat er ook aan moest geloven, zo meldt *Schuttevaer* op 4-8-1906. Soms was juist de scheepshond de enige overlevende bij een scheepsramp, zoals op de Nederlandse schoenerbrik *Catharina* uit

Farmsum (*Winschoter Courant*, 20-3-1887) die in 1887 in verlaten toestand werd aangetroffen, de fokkemast gekapt. Alleen de scheepshond bevond zich nog aan boord.

Het kwam vaker voor, de scheepshond als enige overlevende: de vrachtboot *Brussel* gaat ten onder op de Dordtse Kil (*Schuttevaer*, 17-2-1906). Alle opvarenden verdronken, behalve de hond die met zijn hok naar de wal was gedreven. Een aantal dagen na de ramp werd de hond op de hoek van de Kil gevonden. Of dit voorbeeld uit 1927: 'een torenhooge golf uit een verraderlijke grondzee beukte het schip tegen de rotsen te pletter. Allen kwamen om: één werd slechts gered, door de golven aan land gespoeld. De scheepshond was op een drijvend stuk hout geklauterd....' (*Carmelrozen*, 1927)

Fram

De Noorse ontdekkingsreiziger Roald Amundsen (1872-1928) nam in 1910 meer dan vijftig sledehonden mee aan boord van de *Fram*. Op weg naar de Zuidpool werden, zoals vooraf gepland, 24 honden gedood om de overblijvende honden voedsel te verschaffen. Dat illustreert de positie

links: Australische officier met de scheepshond in 1907. (Australian National Maritime Museum, coll. Samuel J. Hood Studio)

rechts: Beoordeling van de scheepshond (Hulp-Kok) Blackie Bill. (Bron: Marinemuseum, Den Helder)

rechtsonder: *Fram* wordt klaar gemaakt voor de Poolexpeditie. Rechts op de voorgrond Roald Amundsen met de St. Bernhard Rex. 1910 ('Norwegian Polar Institute')

onder: Matroos G. Groen met scheepshond Kure aan boord van Hr. Ms. Fregat *Johan Maurits van Nassau* in 1953 (Bron: Marinemuseum, Den Helder)

van de hond in die tijd. Amundsen was een liefhebber van honden, maar (gezien het voorgaande) zijn eigen Sint Bernhard Rex ging niet mee op de expeditie. De poolhond Obersten leefde na de expeditie echter nog jarenlang bij de familie van Amundsen.

Een heldenrol was weggelegd voor de scheepshond van het zeilschip *Margaretha*, dat in de grond geboord werd door een aanvaring met het Noorse stoomschip *Mascot*. (Katholieke illustratie 27-3-1909) De trouwe en moedige scheepshond hield het hoofd boven water van een zinkende zeeman, die niet kon zwemmen, tot man en hond werden bereikt door een reddingsboot. Maar de scheepshond kon je ook zowat de kop kosten: 'de vischbotter Helder 67 is buitengaats overstoomd door den stoomtrawler IJM68 *Odin*'. (Schuttevaer, 16-10-1915) De zoon van de schipper trachtte het leven van zijn vader Jacob Ras (70) te redden, maar dat mislukte. De zoon bleef drijven op een stuk rondhout, maar 'hij had veel last van de scheepshond die op zijn hals was gesprongen en zonder het te beseffen bezig was zijn eigen baas te verdrinken'. Gelukkig werd hij gered door 'den bemanning van de treiler'.

BEOORDEELINGSSTAAT			
De aandacht wordt gevestigd op het bepaalde in 2 V.K.M. V en 2 V.K.M. (Gebruik van cijfers is niet toegestaan)			
Tijdvak van		9-1-	1949 tot 9-8 1949
Amboeknummer	Voorletters en naam	Kwaliteit	Functie welke wordt bevestigd
4711	Blackie Bill	Scheepshond 2e Klas.	Hulp-Kok.
Datum van plaatsing aan boord:		5-5-'49.	
Datum van laatste beoordeling:		Nog niet beoordeeld	
Plichtsbetrachting	Zeergoed		
Gedrag	Goed.		
Bekwaamheid	Goed		
Bruikbaarheid	Voldoende		
Mil. aard en eigenschappen	Goed		
Uitoefenen van gezag	Zeergoed		
Karakterbeschrijving	Jaloers, stil bij sloom af. Trouw eenken Hond.		
Bijzondere aanleg voor	Kluiver		
Bijzonderheden	Rein van aard/ Poept bij voorkuer op andere schepen (Goeree)		

In oktober 1923 verging de zeilende SCH60 *Hubertha Cornelia*. 'Het vischzeil stond bij met één rif, verder de bezaan met één rif en de stormfok. De bemanning was van boord gehaald behalve de scheepshond Bello. Hij wilde het schip niet verlaten. Het lukte niet om het dier een touw om de nek te doen, omdat hij zijn redder in de handen beet' (Raad voor de Scheepvaart, 15-12-1923). Maar de scheepshond kwam er lang niet altijd levend van af. Op het Bergumermeer ging in 1930 het schip van schipper Lameijer uit Hoogezand ten onder (Schuttevaer, 15-11-1930). Alle opvarenden: schipper, vrouw, kind en knecht werden gered, maar de scheepshond 'schoot er

het leven bij in'. Een drama op de eerste reis op een niet verzekerd schip.

Blackie Bill

Zoals gezegd vervulde de scheepshond bij de marine vaak de rol van mascotte, het dier werd dan op een denkbeeldig voetstuk geplaatst. Stumpertje was de scheepshond op het marineschip *Jan van Galen*. Hij was bij een tussenstop in Lissabon niet op tijd teruggekomen. Het vertrek werd uitgesteld en de bemanning ging zoeken, maar tevergeefs. De torpedojager vertrok zonder de scheepshond. Een van de officieren meldde het gemis aan het thuisfront, met het resultaat

BEROEMDE SCHEEPHONDEN

Saylor

In 1880 vertrokken 14 bemanningsleden plus scheepshond op de houten schoener *Willem Barentsz* voor een Poolexpeditie. Aan boord was de beroemde kunstschilder Louis Apol (1850-1936) die onderweg ruim tweehonderd tekeningen maakte. Bij een eerdere expeditie ging de fotograaf William J.A. Grant (1851-1935) met zijn camera (gewicht 16 kg) mee. Zo is de scheepshond Saylor gefotografeerd, getekend én geschilderd. Saylor ging regelmatig op pad met de schilder en in zijn 'atelier' zwiepte hij met zijn staart door de verf en veroorzaakte zo vlekken op een kunstwerk.

Skip

De scheepshond Skip speelde naast zijn baas Kapitein Rob op de *Vrijheid* een hoofdrol in de strip die tussen 1945 en 1966 in *Het Parool* stond. De 73 verhalen van bedenker en tekenaar Pieter Kuhn zijn ook in boekvorm uitgebracht. Zo werd Skip de bekendste naoorlogse scheepshond. Als zijn baas in de problemen kwam lukte het Skip om het gevaar te keren. Skip hield onderweg ook de wacht, bij onraad maakte hij zijn baas wakker. Het jacht van Kapitein Rob, de *Vrijheid*, is getekend naar voorbeeld van de in 1931 bij Kok in Huizen gebouwde *Almare*. Zie voor de restauratie van dit later *Vrijheid* herdoopte jacht SdZ 1994.4 en 5 en 2016.1

Bobby

In de Kuifje-stripboeken van Hergé speelt Bobby altijd een hoofdrol en belandt op de meest uiteenlopende schepen. Zo verdient hij ook het predicaat scheepshond. In *De schat van Scharlaken Rackham* gaat hij zelfs mee in de haaien-duikboot. Bobby, Kuifje en Kapitein Haddock zijn in mijn eigen fantasie zelfs gesignaleerd op het Sneekermeer in een Twaalfvoetsjor.

links boven: Kunstenaar Louis Apol met de scheepshond Saylor. (Collectie Rijksmuseum)

boven: Kapitein Rob en Skip. (Kunstveiling.nl)

onder: Detail van de voorpagina van Kuifje-stripboek *De schat van Scharlaken Rackham* met Bobby in de duikboot. Hergé, 1944

in de databank Maritiem Digitaal.

Een bijzondere terugkeer overkwam de scheepshond Kees van schipper Van Rijn, die tijdens een hevige storm overboord is geslagen bij Wijk bij Duurstede (NRC, 13-8-1954). Terwijl Kees tegen de dood vocht werd hij opgepikt door een andere schipper, die merkte dat de hond gewend was aan het leven op een schip. Via een advertentie in *Schuttevaaier* kwam Kees weer op zijn eigen schip terug. De scheepshond van de *Quo Vadis* maakte in 1954 een bange zeereis. 'De tjalk sloeg van haar touwen los en dreef onbemand van Oude-schild naar de Afsluitdijk, terwijl eigenaar J. Bul op bezoek was in Den Helder'. (*Het Rotterdamsch Parool*, 23-12-1954)

Boeken en stripverhalen

Scheephonden spelen in diverse boeken en stripverhalen een hoofdrol (zie kader). Het begon al in 1719 met het verhaal over Robinson Crusoe. Hij overleeft na een scheepsramp als enige op een onbewoond eiland, maar wel in gezelschap van de scheepshond.

De Amerikaanse scheepshonden Sinbad en Judy zijn echte oorlogshelden uit de Tweede Wereldoorlog met ieder een eigen boek en Wikipedia-pagina. Sinbad (1936-1951) leefde aan boord van de *Campbell*, een US Coast Guard schip dat betrokken was bij de begeleiding van konvooien over de Atlantische Oceaan, die onder vuur lagen van Duitse onderzeeboten. De bemanning voelde zich pas veilig als Sinbad aan boord was.

'Ship's dog' Judy (1936-1950) redde waarschijnlijk het leven van de bemanning doordat ze waarschuwde voor een aanstormend vijandelijk vliegtuig voordat iemand iets gehoord of gezien had. Ze vond ook zoet water op een onbewoond eiland nadat haar schip gezonken was. Sinbad en Judy zijn allebei eervol begraven en kregen een eigen grafsteen. Een andere viervoeter werd beschouwd als een levende barometer, die slecht weer aankondigde. Als de hond sloom werd en regelmatig gaapte, was er slecht weer op komst. Naast de stripboeken met een hoofdrol voor Skip en Bobby komen we Nero tegen in de strip *Bulletje en Bonestaak*. Maar de *Telegraaf* drukte al in 1929 een Engels stripverhaal af met Stompie en een scheepshond in de hoofdrol. Fantasie kent dan geen grenzen: deze honden varen samen in een speedboot, terwijl de scheepshond gewapend is met pistool. Tot zover de rol van de scheepshond in (strip)boeken tot 1960. In de volgende Spiegel maken we kennis met een aantal scheepshonden van deze tijd, naast informatie over de geschikte hondenrassen en praktische informatie over een viervoeter aan boord.

Reacties naar: s.schermerhorn@planet.nl

Voor aanvullende informatie: www.moente.nl/scheepshonden

dat de KLM werd ingeschakeld. Stumpertje werd opgespoord en per vliegtuig naar Nederland gevlogen. Er werd een bericht naar de *Jan van Galen* gestuurd: Stumpertje was boven water en eiste promotie. (*De Engelbewaarder*, 1947) Bij de Marine werd in 1949 de scheepshond 2e

Klas 'Blackie Bill' (functie Hulp-Kok!) zelfs 'officieel' tot de bemanning gerekend. Op zijn beoordeling scoort hij goed tot zeer goed, maar hij is wel jaloers. Als bijzonderheid staat dat hij 'Rein van aard' is omdat hij bij voorkeur op andere schepen poept. Zijn beoordeling en foto zijn opgenomen